

Stručni rad

DEBATA: RAZVIJANJE KRITIČKOG MIŠLJENJA I JEZIČNIH VJEŠTINA

Romana Zelenjak

Gimnazija Ptuj

Sažetak

Pod imenom debate većina zamišlja raspravu u kojoj dvoje ili više ljudi brane različite ili čak suprotstavljene poglede na određeni problem, istovremeno pokušavajući uvjeriti publiku i sudionike da imaju pravo. Debata u učionici u osnovi je upravo to, ali nudi studentima mnogo više od „bojnog polja za mjerenje snage argumenata“. Dobro razrađena i vođena debata omogućava studentima da se suprotstave, istraže i bolje razumiju različite, čak i oprečne stavove. Priprema za raspravu zahtijeva analizu i produbljivanje u određenu temu, kao i znatnu količinu kritičkog mišljenja. Učenici usvajaju određenu količinu znanja s kojima mogu argumentirati svoje mišljenje, što ne znači da je to i njihovo osobno mišljenje; to je često jedinstvena prilika za učenje. Debata promiče sposobnost komunikacije i suradnje, razvija govorne vještine, promiče motivaciju, znatiželju i socijalne vještine te je zabavna i vrlo učinkovita tehnika učenja.

Ključne riječi: rasprava, argumentacija, kritičko razmišljanje, socijalne vještine, lekcije engleskog jezika

1. Uvod - Što je debata?

Debata se obično shvaća kao rasprava, diskusija, pretresanje problema. Kada pitam učenike u razredu kako razumiju riječ, ono što oni smatraju debatom najčešće se tumači kao „razgovor o važnoj temi o kojoj imamo različita mišljenja“, „rasprava o (ozbiljnoj) temi“, „rasprava o nekom problemu“, „mišljenje s kojim se možemo složiti ili isto tako ne“. Za većinu mladih koji nikada nisu bili uključeni ni u jedan od modela formalne debate, ovaj je koncept prvenstveno povezan s ozbiljnošću određene teme ili problema o kojem se raspravlja, te istodobno s prisutnošću različitih mišljenja govornika koji sudjeluju u raspravi. Mnogi misle da su to uglavnom političke teme ili ozbiljniji, za njih ne osobito aktualni socijalni problemi, o kojima raspravljaju stručnjaci. Obavješćavanje učenika da se debata može odvijati i o temi koja im je bliska i ne zahtijeva stručnost ili znanstveni pristup, uvijek privlači pažnju i u svakom razredu radoznalo čekaju da im pokažem primjer takve teme za koju mislim da bi o njoj mogli raspravljati i oni sami. Ta znatiželja i motivacija za sudjelovanje je sjajna polazišna točka za predstavljanje debate kao metode učenja.

2. Debata u srednjoj školi

Debata u srednjim školama često se organizira kao izvannastavna aktivnost ili kao dio izbornih predmeta. Neke škole imaju debatne klubove koji se na organizirani način pripremaju za debatne turnire na nacionalnoj ili čak međunarodnoj razini. Međutim, sve se više pojavljuje debata kao metoda podučavanja različitih predmeta, a nastavnicima i mentorima su dostupni priručnici s kojima mogu početi uključivati debatu u obliku kratkih debatnih formata u redovnu nastavu.

Zavod *Za in proti*, zavod za kulturo dialoga (Za i protiv, zavod za kulturu dijaloga), koji sudjeluje u projektima s Ministarstvom obrazovanja, znanosti i sporta, Zavodom za školstvo i drugim ustanovama vezanim za obrazovanje u Sloveniji i drugdje u svijetu, uz redovitu koordinaciju debatnih klubova, organizira brojna predavanja i radionice na temu debate, retorike i javnog govora te razvijanja tehnika debate kao aktivnih metoda poučavanja u školi.

Na Gimnaziji Ptuj, gdje predajem, osim korištenja priručnika i obrazovanja koje nudi zavod „Za in proti“, u školskoj godini 2018/19 odlučili smo sudjelovati i u projektu Erasmus + »Debating: skills gym«. Kao dio ovog projekta sudjelovala sam u edukaciji i pripremi učenika za debatna natjecanja, na seminarima i razmjenama s debaterima iz Italije te kao domaćin u našoj školi. Iskustvo koje sam stekla tijekom projekta bilo mi je izuzetno važno, pogotovo jer sam sudjelovala i kao sudac na debatnim turnirima. U toj sam ulozi često promatrala i osjetila što je to što studentima uzrokuje najviše glavobolje kada žele biti uvjerljivi svojim argumentima. Pažljivim slušanjem, snimanjem i uspoređivanjem ponuđenih mišljenja i argumenata, učitelj (sudac), na isti način kao i učenici, puno nauči i zato uvijek lakše pomaže uputama, pitanjima, savjetima i na taj način podiže kvalitetu rasprave na višu razinu.

2.1. Debata kao natjecateljska disciplina

Debata je poznata kao natjecateljska disciplina u mnogim zemljama širom svijeta. Formatu za debatu međusobno se razlikuju, bilo u broju govornika na svakoj stranici, u duljini govora, zadacima govornika, kao i u načinu pripreme, vrsti pitanja itd. Za natjecateljske debate karakteristično je da se ekipe natječu jedna protiv druge, a sudac ocjenjuje pobjedu. Debatni tim sastoji se od 3 debatera, svaka stranica ima 4 govora, jer prvi ili drugi govornik na kraju debate iznosi završni govor svoje stranice. Tijekom govora debateri suprotne strane mogu postavljati pitanja. Govori su dugački 7 minuta, a završni govor dugačak je 4 minute. Kriteriji za procjenu temelje se na sadržaju, stilu i strategiji, sudac u tim kategorijama ocjenjuje svakog debatera/govornika pojedinačno. Natjecateljske debate odvijaju se na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Svaka debata ima unaprijed određenu debatnu izjavu koja je zanimljiva i relevantna za debateru i publiku. Izjava mora biti jasna i jednostavna i uvijek mora biti uravnotežena na takav način da dopušta i argumente za i protiv. Jedna strana tako iznosi argumente koji brane zahtjev, druga strana iznosi argumente koji odbacuju zahtjev. Naravno, oba tima također odbijaju argumente druge strane, što znači da diskutanti moraju vrlo pažljivo analizirati argumente druge strane, tražiti pogreške u obrazloženju, nepotpune ili netočne podatke i tako dalje. Bitna razlika između natjecateljske, formalne debate i neformalne debate u svakodnevnom životu kada pokušavamo uvjeriti sugovornika jest činjenica da se u edukativnoj raspravi uvijek obraćamo ne samo publici, već i sucima kojima se želimo uvjeriti da su naši argumenti bolji.

2.2. Razredni model prilagođen engleskom nastavi

Priprema

Nije potrebno mnogo pripreme ili objašnjenja natjecateljskog modela debate za studente koji za to nikada nisu čuli, da bi uveli debatu u učionicu. Dovoljno je objasniti da u raspravi postoje suprotna stajališta i da su nam potrebni dobri argumenti za uvjerljivu raspravu. Najlakši način za objašnjenje tijeka debate i načina na koje se može argumentirati, je jednostavnom izjavom rasprave koja je svima razumljiva i dovoljno atraktivna, a istovremeno omogućuje naglašavanje različitih pogleda na problem.

Jedna takva izjava, koju koristim i kad tek uvodim studente u debatu kao metodu poučavanja, jest, na primjer, „Podržavamo zoološke vrtove.“ Čim studenti pročitaju izjavu, ohrabrujem ih da razmisle slažu li se sa izjavom ili ne. Rijetki su oni koji su u potpunosti za ili protiv tvrdnje, većina njih vjeruje da zoološki vrtovi imaju i dobre i loše strane. Obično kao nastavnik u ovom trenutku moramo donijeti odluku o tome kako ćemo učenike podijeliti u dvije skupine (zagovornici i protivnici tvrdnje). U većini slučajeva stvorim grupu tako što na jednu stranu postavim najodlučnije zagovornike zahtjeva, protivnike s druge strane, a neodlučni pridruže se grupi s kojom bi radije radili. U ovoj fazi također nije važno je li jedna skupina veća ili čak značajno brojačano jača od druge. Ono što je najvažnije, svi se osjećaju dovoljno sigurno u svojoj skupini i imaju osjećaj da mogu doprinijeti argumentima sa svoje strane.

Tada studentima nudimo nekoliko minuta za razmišljanje, a vrlo je važno da prvo misle potpuno sami. Ako odmah u početnoj fazi počnu razgovarati sa

susjedom ili čak s nekoliko kolega iz razreda, možda će prebrzo početi tražiti zajedničke, najčešće stavove, a ne i one koji bi inače bili njihovi jedinstveni, jer ih smatraju nebitnim, neobičnim ili možda čak i beskorisnim za grupu. Stoga je vrijedno inzistirati da u prvih 4 ili 5 minuta razmišljaju za sebe i ideje napišu ukratko. Tek tada ih zamolimo da usporede ono što su napisali sa drugim studentom, savjetuju se i po potrebi dodaju nešto. Aktivnost se nastavlja s povećanjem grupe, najprije četiri učenika, a na kraju, ako je moguće, i cijele grupe (do 16 učenika). Naravno, postoji veliki kaos u učionici, ali isplati se ponuditi im tu priliku da razgovaraju i izvuku što više korisnog materijala, što oni smatraju dobrim argumentom. Istodobno je preporučljivo odvojiti suprotstavljene skupine s obje strane učionice, olakšavajući komunikaciju među njima i istodobno stvarajući svojevrсни savez između članova iste skupine, što pozitivno utječe na motiviranje cijelog tima da brane zajedničke stavove.

Prva, pripremna faza, traje otprilike 15 minuta, a još uvijek učenici nemaju pojma kako će iznijeti svoje mišljenje i koji je dobar argument. Dakle, slijedi sljedeća faza u kojoj ih tražite da stanu u krug ili sjede kako bi se mogli vidjeti i pokušati napisati najvažnije razloge zašto su ZA ili PROTIV izjave rasprave. Neka su poredani po točkama: 1., 2., 3., onoliko koliko su ih skupili. U ovoj je fazi zanimljivo promatrati kako se studenti prirodno, bez vašeg uplitanja, razvrstavaju u karakteristične uloge: govornici, tihi slušatelji, ispitivači, kritičari, pisci. Kad razred ne poznajemo dovoljno dobro, najlakše je samo promatrati stvari i ostaviti učenicima da se otkriju u svojoj ulozi (nama, nastavnicima, kao i jedni drugima) pri prvom pokušaju debate.

Naposlijetku slijedi izazov učitelja da grupa imenuje 3 predstavnika koji će se suprotstaviti mišljenju tima s protivnicima. Obje grupe u sljedećih minutu ili dvije određuju trojicu koja će se suočiti s onima koji misle suprotno. Ponekad je teško dobiti tri učenika koji bi se usudili govoriti pred razredom. U ovom slučaju možemo prilagoditi pravila i grupu predstavljaju samo dva, iznimno čak samo jedan učenik. Prije svega, važno je naglasiti da želimo čuti argumente i naučiti iz prvih primjera kako ćemo pravilno pripremiti i zastupati svoje poglede u buduću.

Prvo debatno sučeljavanje

Bez obzira koliko učenika čini ekipu s jedne i s druge strane, na početku diskusije ne nastupam u svom razredu onako kako znamo na natjecanjima. Prema mom iskustvu, studentima je lakše započeti navođenjem i iscrpljivanjem argumenata s jedne i zatim s druge strane. Možemo započeti s jedne ili druge strane ali moramo im objasniti da debatu obično započne tim koji stoji iza izjave i stoga brani mišljenje izraženo u izjavi.

Na ploči pripremam dva okomita stupa: za i protiv. Predstavnici prvog tima iznose argumente razredu jedan za drugim, mijenjajući govornika sa svakim novim argumentom. Ono što je rečeno ukratko sažeto napišem u odgovarajuće stupce (za ili protiv). Od prvih govora mogu se početi pojavljivati počeci tumačenja i objašnjenja pojedinog argumenta. Ako se to dogodi, na ploču pišem obje strukturirano: prvo argument, zatim objašnjenje, dodatno objašnjenje ili čak jasan primjer. Kasnije će ovaj zapis biti koristan u razgovoru sa studentima, jer će oni moći odabrati koji su od argumenata dobro podržani, a koji ostaju neobjašnjeni, čak i nerazumljivi, i zbog toga neuvjerljivi.

Čak i ako se takva objašnjenja ne pojavljuju spontano u govoru učenika, jednu za drugom zapisujemo samo glavne ideje (argumente), ne ometajući njihove govore. Nakon što su obje grupe nastupile, sljedeći korak je da zajedno sa učenicima otkrijemo koji su argumenti dobri i zašto.

Rasprava nakon prezentacije oba debatna tima Nakon dovršetka prezentacije argumenata obje strane, na ploči ostaje samo najbolje strukturirani zapis onoga što su debateri rekli. U sljedećem koraku nastavnik se mora usredotočiti na glavne argumente i reakcije učenika na njih. Postavljamo im pitanja poput: "Je li ta izjava jasna? Razumijemo li svi što zagovaračka strana pod tim misli? Možete li se složiti s ovom idejom? Mislite li da bi diskutanti trebali nešto preciznije objasniti kako bi bili uvjerljivi?" U ovom se trenutku uvijek postavljaju pitanja, obično grupa koja priprema suprotne argumente želi dodatno pojašnjenje u smislu: „Što ste mislili pod tim da je obrazovanje uz pomoć zooloških vrtova jeftinije i pristupačnije?", „Zašto stvarno ne možemo pomoći ugroženim vrstama u zoološkom vrtu?" i slično. Takva pitanja koristimo da objasnimo učenicima koliko je važno objasniti izjavu, dati konkretne primjere i općenito nastojimo osigurati da publika u potpunosti razumije naše mišljenje i, ako je moguće, prihvati ga. Sada dajemo priliku debaterima da to učine kasnije. Mogu im pomoći drugi, ali ključno je da ta objašnjenja snimimo i napišemo u naše stupce na ploči (na primjer: „Jeftinije je posjetiti zoološki vrt i vidjeti životinje nego putovati u Keniju ili Australiju, većina obitelji ili djeca mogu si priuštiti takav posjet, ali putovanje ne može", ili „ugrožene vrste koje više nemaju svoje stanište ne mogu postojati samo u zoološkim vrtovima, štoviše, mladići su velika rijetkost u zoološkim vrtovima, ali i njihov opstanak u divljini nakon puštanja iz zoološkog vrta malo je vjerojatan."). Kada učenici vide i shvate što znači biti dobar u podržavanju i objašnjavanju svog stava, tada počinju intenzivnije razmišljati o tome što točno žele reći, kako će objasniti svoju ideju, koji primjeri služe toj svrsi i kada je argument dovoljno jak da će uvjerit i nas kao slušatelje.

3. Načini integriranja debatnih sposobnosti u engleski nastavi

Nakon upoznavanja učenika s osnovnim načelima debate i nakon prvog pokušaja konfrontacijske rasprave, debata kao metoda može se uključiti u redovnu nastavu. Sve tri faze - priprema, sučeljavanje i rasprava nakon debate - nude široko polje za razvoj različitih vještina, za stjecanje novih znanja i za učenje jezika. Ovisno o tome što želimo razviti u našim učenicima na određenoj lekciji, odlučujemo kada i na koji način pokrenuti debatu. Jedna je mogućnost započeti obrađivati određenu temu poučavanja engleskog na ovaj način, a debata služi kao test prethodnog znanja ili upoznavanja s potencijalnim stereotipima koji prevladavaju među učenicima u učionici. Ako zaključimo da je tema već vrlo poznata i učenici također imaju dovoljno jezičnih vještina za raspravu o ovoj temi, možemo im pružiti priliku da rade s rječnicima u fazi pripreme ili zamoliti nas, učitelja, za pomoć u odabiru rječnika. U suprotnom, ne trebaju temeljito istraživati temu, njihova će se mišljenja i argumenti temeljiti na postojećem znanju.

Evo nekoliko izjava o kojima studenti sigurno već imaju definitivno mišljenje:

1. Appearance matters. (Izgled je važan.)
2. Smartphones make our lives easier. (Sa pametnim telefonima život je lakši.)
3. The car is the curse of modern society. (Automobil je prokletstvo modernog društva.)
4. Lies are necessary. (Laži su potrebne.)
5. Everyone should learn at least one foreign language. (Svi bi trebali naučiti barem jedan strani jezik.)
6. Alcohol makes us sociable. (Alkohol nas čini društvenim.)
7. We support zoos. (Podržavamo zooološke vrtove.)
8. Team sports are better than individual sports. (Timski sportovi su bolji od pojedinačnih sportova.)
9. It is great to be an only child. (Divno je biti jedino dijete.)
10. Life in the country is better than life in the city. (Život na selu bolji je od gradskog života.)

Spomenuti naslovi debatih rasprava dovoljno su zanimljivi za mlade ljude da ih motiviraju da razgovaraju, ali istodobno dopuštaju različite stavove, zbog čega se mnogi počinju pitati što je stvarno istina ili tko, zašto i u kojim slučajevima može sasvim legitimno misliti suprotno poput mene. Kada suština našeg školskog sata nije prvenstveno stjecanje novih vokabulara, možemo posvetiti više vremena raspravi o tim pitanjima i naglašavanju različitosti i prava na neslaganje. Nema potrebe da jedna strana pobijedi drugu, još manje da svi misle isto na kraju rasprave, već da svi budemo svjesni kako (gotovo) svaka priča može imati dvije strane. U isto vrijeme, više puta ih privikavamo na temeljito promišljanje i jasnu argumentaciju, razvijajući tako dobru strukturu govora, bogat i smislen sadržaj i određeni stupanj uvjerenosti u govoru.

Druga je mogućnost uključiti debatu u lekciju kasnije, kada smo s učenicima već razgovarali o toj temi i oni su savladali određeni skup ciljnog vokabulara s kojim mogu razgovarati o odabranoj temi. Neke teme mogu biti prilično strane tinejdžerima u dobi od 15 do 18 godina ili možda još nemaju pravi stav prema njima i zato ih ne privlače, smatraju ih preteškim, nedostaje im posebno znanje. U takvim slučajevima možemo im dati i dulje vrijeme za pripremu, što znači da ćemo izvijestiti o debatnoj izjavi nekoliko dana prije početka debate. Pružamo im mogućnost da pregledavaju web, pitaju roditelje ili poznanike što misle o problemu, savjetuju se s drugima itd. Možemo odabrati da ne kažemo učenicima koju će stranu predstavljati u sučeljavanju rasprava, što znači da svi moraju tražiti argumente za i protiv. Ako ih želimo unaprijed pripremiti za obranu ili protivljenje tvrdnji, također možemo odrediti tko će biti na čijoj strani. Ja sam mnogo sklonija prvoj opciji, jer smatram da je takav pristup cjelovitiji i dublji, a i studenti su bolje pripremljeni za suočavanje sa suprotstavljenim stavovima.

Evo još diskutabilnih izjava koje su izazovnije za raspravu:

1. Buying cheap clothes produced in inhumane conditions is unethical. (Kupnja odjeće koja se proizvodi u neljudskim okolnostima neetična je.)
2. Vegetarianism is not a fashion, it is a way of life. (Vegetarijanstvo nije samo moda, to je način života.)
3. Being different is being unpopular. (Biti drugačiji znači biti nepopularan.)
4. Protests and demonstrations are the best way to make changes in the society. (Protesti in demonstracije najbolji su način za postizanje promjena u društvu.)
5. Banning plastic bags is crucial to save the planet. (Zabrana plastičnih vrećica ključna je za spas planeta.)
6. Aesthetic surgery should be strictly limited. (Estetska kirurgija trebala bi biti strogo ograničena.)
7. We support the development of artificial intelligence. (Podržavamo razvoj umjetne inteligencije.)
8. We should ban all violent sports. (Svi nasilni sportovi trebaju biti zabranjeni.)
9. This generation's life is better than life of future generations. (Život ove generacije bolji je od života budućih generacija.)
10. Parents should monitor all the electronic devices of their kids. (Roditelji trebaju nadgledati sve elektroničke uređaje svoje djece.)

Neki od gore spomenutih rasprava su naslovi eseja koji su se pojavili na općoj maturi iz engleskog jezika. Iz potrebe da se studenti nauče pisati dobro uravnotežen esej koji će ponuditi bogat, iscrpan sadržaj, potkrijepljen jasnim i razumljivim argumentima, pojavila se želja da se znanje razvijeno iz rasprave i debate redovito uključuje u učionicu.

4. Prijelaz na natjecateljski oblik debate

U razredu uvijek postoje učenici koji su vrlo vrlo oduševljeni debatom, tako da ima smisla s vremenom uvesti novi pristup, koji uključuje izmjeničnu prezentaciju argumenata od strane zagovornika i protivnika. Stoga im predstavljamo model kakav se pojavljuje na natjecanjima iz debate u srednjim školama, gdje se 3 predavača izmjenjuju. To znači da prvog govornika na strani obrane slijedi govornik koji se protivi tvrdnji. U ovom se trenutku znanje i vještine koje su studenti do sada stekli u argumentaciji mogu nadograditi vještinom osporavanja argumenata. To može biti prilično problem studentima, jer moraju dokazati da je argument druge strane pogrešan, da nema veliku težinu ili je čak i irelevantan, da generalizira previše, da ne rješava problem, već čak produbljuje, da su određeni podaci pogrešni itd. Kada u debatu dodamo i ovu komponentu, učenici moraju ne samo pažljivo pratiti što tvrdi i dokazuje protivnička skupina, već i brzo i na odgovarajući način reagirati na spomenute tvrdnje. Ova vještina zahtijeva malo više vremena i truda, neki učenici to doživljavaju kao posebno teško, drugi to vide kao dodatni izazov. Ako procijenimo da su naši studenti već dovoljno vješti, samouvjereni i spremni za takvo sučeljavanje, uvodimo format rasprave koji se provodi na natjecanjima.

Uvođenje i uporaba debate kao nastavne metode zahtijeva izučavanje učitelja i barem malo praktičnog iskustva s debatom. Mnogi priručnici pružaju veliku podršku učiteljima i mentorima u tim naporima, znanje o debati može se proširiti radionicama i treninzima, a učitelji sigurno mogu uspostaviti kontakt jedni s drugima i možda pohađati predavanja u nekoj od škola koje su se već uključile u debatu. U svom članku, stoga, ne prolazim dublje u samu strukturu debate, već pokušavam potaknuti nastavnike da isprobaju ovu nastavnu metodu u svojim lekcijama na prilično jednostavnim primjerima.

5. Zaključak - Učinkovitost debate za razvoj vještina i kompetencija

Jedna od najvažnijih misija obrazovanja jest ponuditi učenicima mogućnosti za razvoj njihovih područja mišljenja, kritičkog razmišljanja i sposobnost analize širokog spektra problema kroz praksu i praktično iskustvo. Debata može pomoći razviti ove vještine promišljenim odabirom teme i odgovarajućim vodstvom kroz raspravu, pružiti studentima strukturirano i sigurno okruženje u kojem mogu raspravljati i o vrlo hitnim ili kontroverznim temama, razvijajući njihovu sposobnost izražavanja konstruktivne kritike i na taj način pomažući riješiti probleme i donositi informirane odluke.

Debata promiče socijalne vještine, suradnju, timski duh, razvija sposobnost slušanja i razumijevanja, podržava kulturni dijalog i poštujući odnos prema neistomišljenicima. Istovremeno, ona također širi vidike i pomaže vidjeti i drugu stranu novčića.

Debatna sučeljavanja su učinkovit i atraktivan način na koji učenici mogu razviti vještinu javnog govora. Njihovi su govori sve dublji, dobivaju na jasnoći, strukturi i uvjerljivosti. U isto vrijeme razvija se i sama govorna vještina, posebno ako govorimo na stranom jeziku. Motivacija za poznavanje primjerenog, korisnog novog vokabulara na vrlo je visokoj razini u debati.

I posljednje, ali ne najmanje bitno, lekcija koja sadrži debatu može biti vrlo zabavna, napeta, donosi neobične i originalne načine rješavanja problema i snažno potiče komunikaciju između učenika i njihovu motivaciju za daljnju raspravu.

6. Literatura

- [1.] Chan, C., 2009. *Assessment: Debate, Assessment Resources @HKU*. URL: https://ar.cetl.hku.hk/am_debate.htm (20. 8. 2019)
- [2.] Devitt, R., 2019. *10 Benefits of Debating in Classrooms: Importance of debate in Education*. URL: <https://howdoihomeschool.com/2019/01/29/benefits-debating-education-importance/> (20. 8. 2019)
- [3.] Za in proti, zavod za kulturo dialoga. URL: http://www.zainproti.com/web/Prirocnik_slo.pdf (9. 9. 2019).